

Näin rakennat kivistä tuohiveneen - Historian harrastajat haastoivat ikiaikaisen venemyytin Muhoksella: "Oli vedenpitävä,"

21.2.2023 10:55 | päivitetty 21.2.2023

15:22 KULTTUURI

Malli kalliomaalauksesta. Kalevi Leskelä meloi kesällä Oulujoella tuohikanootilla, jonka keulapainona oli puinen hirvenpää. ELSI LEHIKONEN

Oulujoella melottiin kiviaudella tuohikanooteilla.

MUHOS — Päinvastoin kuin tähän saakka on luultu, Oulujoella ja Oulujärven vesistöalueella melottiin kiviaudella tuohikanooteilla eikä puunrungosta koverreituilla ruuhilla.

Väitteen tueksi muhoslaiset historian harrastajat esittelivät ensimmäisenä Suomessa valmistettua tuohikanoottia Muhoksella esitelmätilaisuudessa.

"Nahkakanoottien käyttö loppui noin 15 000 vuotta sitten, jolloin mammutit kuolivat sukupuuttoon. Niiden tilalle tulivat tuohikanootit, joiden käyttö alkoi Oulujoen vesistöalueella noin 7 000 vuotta sitten", kertoo insinööri ja historianharrastaja Juhani Puhakka.

Tuohikanootteja valmistettiin hänen mukaan Suomessa liki 4 000 vuotta, kunnes pronssia alettiin valmistaa Lähi-idässä. Taito levisi Eurooppaan ja Suomeen noin 3 300 ennen ajanlaskun alkua. "Vasta pronssi teki mahdolliseksi riittävän terävien kirveiden ja työkalujen valmistamisen, joilla saattoi kovertaa puusta ruuhia", kertoo filosofian tohtori ja geologi Kari A. Kinnunen.

"Kivikirveet valmistettiin dibaasista ja Äänisjärven viherliuskeesta, joita oli kuitenkin vaikea teroittaa. Niillä olisi ollut liian työlästä ja hidasta kovertaa ruuhia. Ruuhet olivat myös liian painavia kantaa vesistöjen kannasten yli, kun taas tuohikanootti painoi noin 25 kiloa", Kinnunen kertoo.

Kivikautisia Äänisjärven kivikirveitä on löytynyt myös Muhoksen Pällistä.

Oulujoki oli jo kivikaudella Perämeren ja Viananmeren yhdistävän jokiverkoston läntinen osa ja Turkistie-kappareitin pohjoinen haara. Turkistie oli osa koko Euraasian kattavaa kauppareitistöä.

Merenranta pysyi kahden tuhannen vuoden ajan jyrkästi putoavalla Oulujoen Pyhäselällä, josta on matkaa nykyiseen merenrantaan lähes 50 kilometriä. Myös asutus pysyi kosken alueella. Siitä johtuvat Pällin Suomen oloissa harvinaisen runsaat kivikautiset löydöt, joista uusin on Oulujoen rannan hapettomasta pohjaliejusta löytynyt suksi.

"Pällikosken seutu oli jo tuolloin kansainvälisen kaupan keskus", kertoo muhoslainen asianajaja Antero Kassinen, jonka rannassa tuohikanootti valmistettiin.

Tuohikanootti kehittyi Puhakan mukaan koriveneestä niin, että nahka korvautui tuohella ja pajurunko hävisi. Sen tilalle tuli tuohipäre-rakenne, esijännitetty, runsassaumainen, rungoton kuorirakenne.

"Valmistimme tuohiveneen noin 40 senttiä leveistä ja noin metrin pituisista koivuntuohista, jotka laitettiin hieman limittäin niin että sauma tiivistettiin pihkalla vedenpitäväksi", kertoo Kalevi Leskelä. Hän on pitkään vastannut Muhoksen kotiseutumuseosta.

Fakta

Kivikauden joustava sandwich-rakenne

Kun pitkät tuohikaistat on kiinnitetty paikoilleen, kanootti on litteänä. Sen jälkeen tuohien päälle kiinnitetään puoliympyrän muotoinen muotolevy. Se painaa kanootin tuohivuodan ja pitkät päreliuskat oikeaan pyöreään muotoonsa.

Sen jälkeen kanootin kaaret kiilataan paikoilleen sillä jännityksellä, jonka ne muodostavat päreliuskojen, tuohen ja partaiden avulla. Tämä joustava, iskunvaimentimen kaltainen esijännitys säilyy kanootin koko elinkaaren ajan.

Päistään toisiinsa liitetyt pitkät tuohikaistaleet vedettiin kohtisuoraan kanootin parresta pohjan kautta toiseen parteen. Sisäpuolelle veneen pituussuuntaisesti ladottiin pitkät puupäreet, joita ei kiinnitetty, mutta ne jäivät sisäkaarien ja jännitettyjen puukaarien väliin puristuksiin.

"Näin saatiin aikaiseksi jo kivikaudella joustava sandwich-rakenne, joka toimi vesieristykseenä, jousituksena ja iskunvaimentimena. Kun tuohikanootilla laski koskea, kanootin irrallaan olevat päreet joustivat kosken röykytyksessä, mutta jännitettyjen kaarien liike-energia palautti suvannossa kanootin takaisin muotoonsa", Puhakka kertoo.

Suurimpiin tuohikanootteihin mahtui 20 ihmistä.

"Kokeilimme tuohikanoottia kesällä ja se toimi ja oli vedenpitävä. Sen keulaan muhoslainen puuseppä veisti puisen hirvenpään. Puisen keulapainon tehtävänä oli parantaa kanootin ohjattavuutta", Leskelä sanoo.

Rovaniemeltä on löydetty 8 000 vuotta vanha hirvenpääveistos, jota pidetään kivikautisen veneen keulan osana.

Puhakan mukaan on todennäköistä, että se on ollut nahka- tai tuohiveneessä eli kevyessä ja joustavarunkoisessa kanootissa.

Muhoksella valmistetun tuohikanootin malli on peräisin kivikautisista kalliomaalauksista, joista vanhimmat ovat Norjasta 11 000 vuoden takaa. Kalliomaalauksia on paljon myös Suomessa.

KL Tapio Mainio